

Poticaaj za razvoj osjetljivosti prema održivom razvoju

prof. dr. sc. Vinka Uzelac

Promicanje razvoja osjetljivosti za održivi razvoj povezuje se s promicanjem ideje pozitivne identifikacije djece s odgajateljima (odraslima). Osjetljivost djece za održiv razvoj razvija se u neposrednom vrtičkom okruženju. Njezina uspješnost određuje se raznovrsnim poticajima odgajatelja u stjecanju i praktičnoj primjeni osnovnih vrijednosti održiva razvoja, odnosno okretanjem k malim akcijama vrtića.

Odgaj i obrazovanje za održiv razvoj određuje se kao relativno trajna potreba cjelokupnog odgoja i obrazovanja od najranije dobi pa do starosti (Uzelac, 2008.). Pri osmišljavanju bilo koje odgojno-obrazovne situacije valja imati na umu *integralnu održivost* koja podrazumijeva, uz biološko-ekološki aspekt, i niz drugih dimenzija i komponenata održiva razvoja kao što su socijalno-kulturni, pravni, gospodarstveni, zdravstveni, estetski, etički aspekt održivosti i drugo (Lay, 2007.;31-48). No, to nije lako izvesti u slučaju ranog razvoja osjetljivosti djece za održiv razvoj (Previšić, 2008.; Lepičnik-Vodopivec J.; Tominc, J., 2011.). Od odgajatelja se očekuje da imaju na umu bitnu svrhu poticanja aktivnosti prožetih problemima održiva razvoja.

Polazne pretpostavke razvoja osjetljivosti djece za održiv razvoj

Razvoj osjetljivosti za održiv razvoj teško je odijeliti od značenja emocionalno-socijalnih odnosa i veza odgajatelja i djeteta – od potreba djeteta za identifikacijom s odraslima. U smjeru kvalitetnog promišljanja posrednog

Razvoj osjetljivosti za koncept održivosti

razvoja osjetljivosti djece za održiv razvoj smatra se opravdanim poticati skupine priča i pjesama, posebice one o radosti, sreći, ljubavi, miru, jednakosti, prirodi, cvijeću, životinjama, obitelji, prijateljima, susjedstvu, naselju, mjestu, domovini, svijetu, kao i šaljive priče i pjesme iz dječjeg života i sl. U svakom slučaju, uvažavanjem navedenih pretpostavki moguće je lakše prijeći kritični prag u razvoju opće osjetljivosti djece za održiv razvoj, odnosno u poticanju specifičnih inicijativa koje vode tome cilju.

Aktivnosti kao pretpostavke razvoja osjetljivosti djece za održiv razvoj

Igra je preduvjet razvoja osjetljivosti djece predškolske dobi za održiv razvoj. Sudjelovanje djece u igrama znači stvaranje temelja za početno razumijevanje pojedinih problema održiva razvoja. Naravno, igra nije jamstvo da će samim time dijete postati osjetljivo na probleme održiva razvoja. S razvojem dječjih sposobnosti igra gubi svoje isključivo značenje. Igra postaje svojevrsna organizacijska konstrukcija koja uključuje širok raspon raznih drugih djelatnosti. Njihova se podjela provodi prema različitim kriterijima. Svakako valja učvrstiti ulogu perceptivnih, misaonih, praktično-konstrukcijskih i izražajnih aktivnosti. Na taj se način stvaraju širi preduvjeti za postupno razumijevanje pojedinih događaja u okolišu i shvaćanja njegovih posljedica za održiv razvoj. Učinkovitost razvoja osjetljivosti djece za održiv razvoj podrazumijeva, uz navedeno, kakvoću pojedinih pristupa koji promoviraju održivost s raznih stajališta. Riječ je o sustavu integriranog, projektnog i problemsko-istraživačkog pristupa koji na svoj specifičan te otvoren način potiče i podupire proces svestranog razvoja osjetljivosti djece za održiv razvoj. Teme održivosti koje odgajatelji obilježavaju uz pojedine međunarodne dane usko su povezane s društvenim, kulturnim, ekonomskim, ekološkim, političkim, pravnim, zdravstvenim i drugim aspektima održivosti.

Poticaji odgajatelja uz važnije međunarodne datume

Obilježavanje važnih međunarodnih datuma donosi optimizam procesu razvoja osjetljivosti djece za održiv razvoj. Važno je da odgajatelji osmisle proces razvoja osjetljivosti djece za održiv razvoj koji će moći potaknuti radoznalost u djece, razviti njihove opažajne, spoznajne, izražajne i radne sposobnosti te ih uputiti na istraživačke i slične aktivnosti te na taj način pomoći djetetu da stječe iskustva i znanja, razvija navike, vještine, stavove i ponašanja o održivosti.

Svjetski dan pismenosti (8. rujna)

Kad se govori o novom ekološkom svjetonazoru, on nije okrenut samo tradicijskom poimanju okoliša. Naime, ne smije se izgubiti iz vida činjenica da je on prožet raznim oblicima pozitivnih nastojanja u skladu s potrebama ljudi. U tom kontekstu, brojni programi održivog razvoja prepoznali su vrijednosti *opismenjivanja ljudi*. Svjetski je dan pismenosti posebna prilika da se i u dječjim vrtićima potiču različiti projekti i akcije, čiji je cilj osnaživanje, odnosno promoviranje uloge koju knjiga i pismenost općenito može i mora imati u životu djece i odraslih. Kako je riječ o integriranim aktivnostima, valja naglasiti da one mogu pridonijeti približavanju problema pismenosti i razvoju pozitivnih osjećaja djece prema onima koji trebaju opismenjivanje. Posebnu pozornost valja usmjeriti na situacije u kojima svako dijete ima priliku osvijestiti uspjeh svoga opismenjivanja. Na toj osnovi odgajatelji mogu promišljati poticaje za različite djelatnosti.

Svjetski projekt Očistimo svijet (rujan)

Osnovna značajka *projekta Očistimo svijet* jest dosljednost u provođenju aktivnosti usmjerenih na održavanje čistoće okoliša u svome okruženju. Pri integraciji ovih nastojanja u predškolski kurikulum bitno je identificirati sporne situacije ili probleme onečišćenja okoliša i doći do različitog i ši-

rokog repertoara različitih ideja koje će se primijeniti u aktivnostima djece. Pri tome je potrebno izbjeći situacije nekritičkog i doslovnog preslikavanja obrazaca pojedinih akcija čišćenja koje provode odrasli. Mislimo na poticanje originalnih akcija, primjerenih dobi djece, u suradnji sa svima koji su uključeni u akcije vrtića. Bitno je da integrirane aktivnosti djece uz ovaj dan potiču novo poimanje važnosti pravilnog odlaganja otpada, prepoznavanje raznih tipova kućnog otpada i razvoj osobnog stava prema posljedicama otpada po zdravlje ljudi.

Međunarodni dan kulturne baštine (23. rujna)

Budući da su vrijednosti kulturne baštine kompleksno pitanje, aktivnosti koje će djeca provoditi trebale bi se zasnivati na lako uočljivim vanjskim značajkama. Inspiraciju za to moguće je pronaći u crkvicama, građevinama koje se restauriraju ili urušavaju, objektima koji imaju, za mjesto u kojem se vrtić nalazi, posebno značenje. Važno je odabrati mjesto na koje djeca vole odlaziti, gdje uživaju provoditi vrijeme i gdje se dobro osjećaju. Igre i razne druge integrirane aktivnosti mogu pridonijeti afirmiranju svakog pojedinog mjesta, u različitim i brojnim oblicima kulturne baštine (građevine, običaji, glazba, likovna i književna djela i sl.). Bitno je da se u djece, nakon promatranja, razmišljanja, traganja, naslućivanja i sl., razvijaju osjećaji za kulturnu baštinu, da dolaze do novih saznanja vezanih za baštinu svoga mjesta, te da u određenim aktivnostima pokušaju izraziti želje o budućnosti baštine svoga kraja.

Svjetski dan hrane (16. listopada)

Ovaj se dan obilježava s ciljem podizanja svijesti, širenja informacija i znanja, ali i animiranja fondova i javnosti u korist globalne borbe protiv gladi. Njime se promoviraju pozitivne socijalne vrijednosti (hrana za sve; svijet bez gladi), ekološke vrijednosti (održivosti poljoprivrednih resursa) te zdravstveno-etičke vrijednosti (zdrava hrana za

sve). U načelu, ova se problematika otvara i započinje u dječjem vrtiću.

Svjetski dan štednje (31. listopada)

Problem održivosti ovisi o raznim mjerama štednje. Novčana štednja dio je opće društvene strategije koju treba tretirati kao značajno sredstvo ekonomske i socijalne održivosti. Koncept štednje uči se od predškolske dobi kroz tipična iskustva iz obiteljskog, vrtićkog i šireg društvenog života. Vrtićka/obiteljska ekonomija nudi mogućnosti za brojne aktivnosti kojima se približava način života i štednje. Naime, u prikladnim integriranim aktivnostima djeca razmjenjuju ideje, stavove, mišljenja o mjerama štednje i racionalnoj potrošnji.

Dan ljudskih prava (10. prosinca)

Obilježavanjem Dana ljudskih prava očekuje se promocija osviještenosti o posljedicama uskraćivanja ljudskih prava te poticanje suradnje i tolerancije pri suočavanju s tim problemima (pravo na hranu i vodu, pravo na obrazovanje, pravo na vjeroispovijest, pravo na siguran okoliš i sl.). Svako odgojno-obrazovnoj ustanovi, u tom slučaju i dječjem vrtiću, ostaje dovoljno prostora za određivanje svojih ciljeva, odnosno za promišljanje najdjelotvornijih postupaka razvijanja vlastitih ciljeva o pitanjima održivosti ljudskih prava. Radi se o pristupu orijentiranom na početno zapažanje pojedinih primjera poštivanja ili kršenja ljudskih prava. Upozoravamo da u tome odgovajatelji oprezno potiču integrirane aktivnosti djece s ciljem preveniranja i suprotstavljanja stereotipima.

Međunarodni dan biološke raznolikosti (29. prosinca)

Ovaj dan prilika je za redovno podsjećanje da svako biće ima svoje pravo na život. Smisao poticanja, promišljanja i obilježavanja Dana biološke raznolikosti u dječjim vrtićima podrazumijeva otvaranje problema ranog, ali postupnog uvođenja djece u biološko-ekološke elemente održivog ra-

Provedba aktivnosti vezanih uz Svjetski dan hrane

zvoja, odnosno u shvaćanje funkcije biljnog i životinjskog svijeta. Ovome se pridružuje i pitanje uvođenja djece u prepoznavanje uzroka uništavanja biljnog i životinjskog svijeta te pitanje određivanja osobne uloge u odnosu prema biljnom i životinjskom svijetu. Adekvatne integrirane aktivnosti predškolskog kurikulumu mogu biti predložak u razvoju ekološkog ponašanja i kritičnosti u djece prema pitanjima održivosti biološke raznolikosti.

Dani karnevala (veljača)

Karneval je moćno sredstvo kroz koje se mogu izražavati razne ideje i osjećaji. Kurikulum predškolskog odgoja i obrazovanja prilično je otvoren za karnevalska događanja, čija se realizacija usklađuje s interesima i potrebama djece. Uloga odgajatelja ogleda se u poticanju različitih integriranih aktivnosti, koje pridonose razvijanju, jačanju, osnaživanju estetske osjetljivosti i kritičnosti djece prema karnevalskim događanjima; prepoznavanju i poticanju aktivnosti koje se svode na pitanja otkrivanja i vrednovanja vizualnih pojava u okolišu te na pitanja vrednovanja svoga doprinosa i doprinosa drugih pri održavanju karnevalskih 'fešti'; snažnoj motivaciji

djece da svoje karnevalske doživljaje i spoznaje izraze na kreativan način, bilo u likovnim, glazbenim ili sličnim aktivnostima. Programima i akcijama u dane karnevala podupire se razvoj osjetljivosti djece prema karnevalskoj tradiciji i običajima, kao sastavnici održive budućnosti.

Svjetski dan voda (22. ožujka)

Obilježavanjem Dana voda postiže se razvoj svijesti o tome da je voda opće dobro i osnovno pravo, namijenjeno svima, te se upozorava da vodu treba čuvati, zaštititi od onečišćenja i štedljivo koristiti. Dječji vrtići proživljavaju promjene – mijenjaju se, prihvaćaju vrijednosti i načine razmišljanja o problematici voda. Osnovna namjera jest podizanje učinkovitosti razvoja osjetljivosti djece za održivost voda koja se postiže poticanjem adekvatnih programa i akcija.

Svjetski dan zdravlja (jedan dan tijekom tjedna 7. - 11. travnja)

Riječ je o danu koji podrazumijeva izazov sudjelovanju u akcijama podizanja odgovarajućeg stanja zdravlja za sve ljude; akcijama primarne zdravstvene brige; akcijama čišćenja okoliša. Istodobno, riječ je o izazovu

suprotstavljanja konzumaciji nezdrave i štetne hrane, bolestima, faktorima rizika za razvoj nekih bolesti, kao što su alkohol, duhan, fizička neaktivnost; suprotstavljanju neplanskoj urbanizaciji; suprotstavljanju prometu u centru grada te izazovu poticanja na fizičke aktivnosti djece. Sve to odražava se na problematiku izrade vrtičkih kurikula. Kvaliteta odgojno-obrazovnog rada uvelike ovisi o poticajima odgajatelja i njihovim stručnim kompetencijama koje se očituju u adekvatnom poticanju aktivnosti djece.

Dan planeta Zemlje (22. travnja)

Aktivnostima vezanim uz ovaj dan želi se podsjetiti ljude na važnost ponovnog uspostavljanja kontakta s prirodom i očuvanja prirodnog okoliša, kako bi se planet i čovječanstvo spasili od ekološke propasti. U dječjim vrtićima djeci treba postupno približavati spoznaje da ljudi nisu iznad niti izvan prirode, već su njezin sastavni dio. Igrama i drugim djelatnostima želi se potaknuti radost djece za naše zajedničko naslijeđe – Zemlju. Aktivnosti pomažu djeci u shvaćanju da svi dijelimo zajedničku odgovornost za brigu i očuvanje našeg dragocjenog planeta.

Međunarodni dan obitelji (15. svibnja)

Ovaj je dan u svijetu prvi put obilježen 15. svibnja 1994. godine pod sloganom 'obiteljski dan ne čine stvari nego odnosi' roditelja i djece. Kad su u pitanju vrtićka djeca, bitno je da aktivnosti budu dobro sadržajno odmjerene i prilagođene djeci kako bi ostavile dovoljno prostora za konkretne obiteljske situacije (djeca u domu, napuštena djeca, obitelji u kojima nema jednog roditelja, samohrane majke, posvojenica). U integriranim aktivnostima postoje značajni preduvjeti za učenje o ljubavi, ljudskim vrijednostima i samodisciplini. Naime, aktivnosti pridonose izražavanju brojnih osjećaja i suosjećanja s članovima obitelji te afirmaciji i poštivanju vrijednosti obiteljskog života. To se, naravno, odražava na kvalitetu procesa razvoja osjetljivosti djece za održivu budućnost.

Shvaćanje funkcije biljnog i životinjskog svijeta kao element održivosti

Svjetski dan zaštite čovjekova okoliša (5. lipnja)

Svjetski je dan zaštite okoliša vrijeme zahvalnosti našem okolišu. Prilika je to da i predškolska djeca prikladnim igrama i drugim aktivnostima izražavaju svoje osjećaje i doživljaje, stječu iskustva i spoznaje, razvijaju navike ekološkog ponašanja ili da se stvaralački izražavaju o svom viđenju okoliša. Na taj se način pridonosi razumijevanju veza između brojnih elemenata svoga vrtića/mjesta i afirmaciji svakog pojedinog vrtića/mjesta, susjedstva i šire u različitim prirodnim i društvenim odnosima.

Zaključna razmatranja

Poticanje osjetljivosti djece predškolske dobi za održiv razvoj podrazumijeva korištenje svake povoljne prilike za promicanje ekološke svijesti. Izazovi koje pred odgajatelje stavljaju dani vezani uz okoliš vode k osnaživanju programa predškolskog odgoja i obrazovanja za održiv razvoj/održivu budućnost, posebice tamo gdje je takav odgoj i obrazovanje na početku razvoja ili je manje razvijen. U tome su pojedine integrirane aktivnosti djece put prema boljem upoznavanju, prepoznavanju i razumijevanju problema

održivog razvoja. No, pri planiranju integriranih aktivnosti treba voditi računa o tome da su prilagođene djeci predškolske dobi. Vjerujemo da će odgajatelji osigurati nužne preduvjete za učenje o održivom razvoju u kasnijim fazama cjeloživotnog učenja.

Literatura:

1. Lay, V., Puđak, J. (2008.): *Sociološke dimenzije odgoja i obrazovanja za održivi razvoj*. U: V. Uzelac, L. Vujičić (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj* (str. 95-107), Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
2. Previšić, V. (2008.): *Globalne dimenzije održiva razvoja u nacionalnom školstvu*. U: V. Uzelac, L. Vujičić (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj* (str. 55-67), Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci
3. Uzelac, V. (2008.): *Teorijsko-praktični okvir cjeloživotnog učenja za održivi razvoj*. U: V. Uzelac, L. Vujičić (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj* (str. 1-27), Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci

Napomena:

Priručnik *Djeca – odgoj i obrazovanje – održivi razvoj*, autorica Vinke Uzelac, Jurke Lepičnik-Vodopivec i Dunje Anđić, u izdanju Golden marketinga-Tehničke knjige iz Zagreba, izlazi iz tiska tijekom 2014. godine.